

PROFESSOR ELMAR LIIK – VÄIKELOOMAKASVATUSE LOENGUKURSUSELE ALUSEPANIJA JA TEADLANE

Ü. Oll, M. Pomerants

Loomakasvatuse kursust loeti Tartu Ülikoolis juba tsaariajal, 1919. aastast hakkas seda eesti keeles talu olukorrale vastavalt õpetama professori kutse omandanud Jaan Mägi. Paraku piirdus nii baltisaksa professorite kui ka J. Mägi ainevaldkond põhiliselt üldloomakasvatuse ja veisekasvatuse osaga, väikeloomad (sead, lambad, kanad) jäid suuresti kõrvale. Erandiks võis olla vaid meriino-lammaste kasvatuse 19. saj. esimesel poolel, mis tollal oli aktuaalne.

Et aga Eesti vabariigis hakkas hoogsalt arenema seakasvatuse ning ka lamba- ja linnukasvatusele oli kaalu, pidi ülikool hoolitsema selle eest, et neid loomakasvatusharusid üliõpilastele õpetada. Seepärast valiti 1926. a. ülikooli lõpetajate seast välja noor mees, keda hakati uuele õppetoolile – väikeloomakasvatuse dotsentuurile – ette valmistama. Esialgu saadeti ta stažeerima, 1929. a. valiti aga dotsendiks. See mees oli Hiiumaalt pärit Elmar Liik.

Sündinud vabrikutöölise pojana 4. juunil 1895. a. ja omandanud algteadmised Kärddla koolis, viis edasine elutee teda Haapsalu linnakooli, millele järgnesid Tartu reaalkool ja Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskond. Viimase lõpetas ta 1926. a. *cum laude*. Peale magistrieksami sooritamist ja magistratöökõrgete esitamist teemal *Nuumloomade, eriti sigade söötmisnormid uuemate uurimiste valgusel* omistati talle 1927. a. magistri teaduslik kraad loomakasvatuse alal.

1931. a. täiendas ta end Halle Ülikoolis (1 kuu) ja 1936. a. külastas Leipzigi rahvusvahelist linnukasvatuskongressi.

Sõjalise hariduse sai ta Peterhofi 3. lipnikkude koolis. Peale selle teenis ohvitserina tsaari ja kodanliku Eesti sõjaväes, kust ta 1920. a. demobiliseeriti leitnandi auastmes. 4. veebruaril 1947. a. võeti ta sõjaväe arvelt maha vanusepiiri ületamise tõttu.

Poliitihariduse saamiseks võttis E. Liik osa Tartu Riikliku Ülikooli juures korraldatud poliit-seminaridest vanematele õppejõududele ja samas osales ka Kogani ja Steini korraldatud marksismileninismi kursustel 1940/41. õppeaastal. Samuti võttis osa vastavatest seminaridest ENSV TA Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi juures.

Iseseisva tööga alustas E. Liik aga juba lapsepõlves. Huvi loomakasvatuse vastu tärkas tal varakult. Üliõpilasena 1922. a. valiti ta Vahi Põllumajanduskooli loomakasvatuse õpetajaks, kus töötas 1929. aastani. 1929...1939. a. töötas ta dotsendi ja adjunktprofessorina, kaitses 1939. a. doktoriväitekirja teemal *Eesti šropširi lammaste villa morfoloogiliste omaduste ja rendemendi uurimisi*, mille tulemusena omistati talle põllumajandusteaduse doktori kraad. Samal aastal valiti E. Liik erakorraliseks professoriks ja 1941. a. juba korraliseks professoriks. 1941...1944. a. Saksa okupatsiooni ajal teenis Tartu Ülikoolis loomakasvatuse professorina, kust 1944. a. augustis ühes ülikooli evakueerimisega sattus Tallinna ja sealt tagavaraväe ohvitseride mobilisatsioonist kõrvale hoidmiseks sõitis Saksamaale. Saksamaal sakslaste valitsuse all elas ta 7 kuud, millest 3,5 kuud oli ilma töökohata ja 3,5 kuud Ruhlsdorfi Seakasvatuse Katsejaamas teaduslikuks töötajaks. 1945. a. mais vabastati ta Punaarmee poolt ja repatrieerituna jõudis ta Tartusse 1945. a. septembris.

Nõukogude korra ajal tutvus meie vennasvabariikide kõrgemate õppeasutuste tegevusega ja paremate loomakasvatusemajandite tööga, samuti tööga Üleliidulises Loomakasvatuse Instituudis, Moskva Lenini ordeni kandvas Timirjazevi-nimelises Põllumajanduse Akadeemias, Kostroma oblasti Karavajevo sovhoosis jm.

Professorina töötas (1945...1947), väikeloomakasvatuse kateedri juhataja-professorina (1947...1951), 1951...1954. a. professorina õppeülesande täitjana ja alates 1954. a. septembrist kateedriprofessorina algul eriloomakasvatuskateedris ja 1955. aastast seoses kateedrite ühendamisega põllumajandusloomade aretuse ja eriloomakasvatuse kateedris.

Omaette nähtusena võiks märkida E. Liigi töölt vallandamist tema nooremate poegade osalemise tõttu nõukogudevastases töös 1951. aastal. Pärast arusaamatuste selgitamist asus prof. E. Liik siiski tagasi oma tööpostile.

EPA asutamisest alates töötas ta eriloomakasvatuse kateedri professorina kuni pensionile siirdumiseni 1966. a.

Seega on E. Liik põllumajanduskaadrit ette valmistanud üle 40 aasta.

E. Liik oli ühtlasi Eesti Põllutöoministeeriumi poolt määratud teaduslikuks konsultandiks Kuremaa Seakasvatuse Katsejaamas. Ta oli tegevliikmeks Eesti Agronoomide Seltsis, Akadeemilises Põllumajanduslikus Seltsis, Tartu Põllumeeste Seltsis, Eesti Seakasvatajate Seltsis, Eesti Lambakasvatajate Seltsis, Eesti Põllumajandusliku Katsemajanduse ja Uurimise Nõukogu loomakasvatuse sektsioonis ning võttis osa väikelooma- ja linnukasvatuse oskussõnade koostamisest ja ühingu *Teadus* tööst.

Õpetades küll algul põhiliselt loomakasvatust ja põllumajandusloomade aretust, jäid tema põhilisteks õpetamise valdkondadeks hiljem sea- ja lambakasvatus, paralleelselt nendega, kuid vähemal määral ka karuslooma- ja linnukasvatus.

Põhilisteks uurimisobjektideks olid Elmar Liigil sead, lambad ja linnud. Tema uurimised käsitlevad sigade nuumamist, söötmist ja pidamist ning Eestis aretatud lammastel villa ja kanadel munade kvaliteedi uuringuid.

Peale eksperimentaalsete uurimistööde on prof. E. Liigi sulest ilmunud rida õppe- ja käsiraamatuid ning brošüüre oma erialalt. 1935. a. ilmus *Põllumehe käsiraamat V*. Selles käsiraamatus on prof. E. Liigi poolt kirjutatud *Seakasvatus, Lamba- ja kitsekasvatus ning Kodujänesekasvatus*. 1938. a. ilmus brošüür *Lambavill ja villa kvaliteeti mõjutavad tegurid*. Mainitud tööd olid pikka aega ainukeseks eestikeelseks õppekirjanduseks vastava eriala õppijaile ning praktikuile. 1960. aastal ilmus trükist *Seakasvataja käsiraamat*, mille üheks autoriks oli prof. E. Liik. Oma erialal on prof. E. Liik avaldanud ligi 100 teaduslikku tööd.

Loomakasvatusalase teadusliku töö intensiivistamiseks organiseeris ta väikelooma- ja linnukasvatuse katsejaama Raadil, kus ise töötas juhatajana 1937...1944 – ajani, mil katsejaam hävis sõjatules.

Prof. E. Liik oli üks ENSV Teaduste Akadeemia Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi asutajaid, kus töötas selle algaastail direktori asetäitjana teaduse alal (1947...1950). Professor E. Liik oli teaduslikuks juhendajaks paljudele aspirantidele ja teaduslikele töötajatele. Korduvalt oli ta oponendiks dissertatsioonide kaitsmisel.

Tema õpilastest on olnud silmapaistvamad prof. Cerelius Ruus, Leida ja Vambola Laanmäe, Kristjan Jaama jt.

Elmar Liik abiellus juba üliõpilasena 1919. aastal, peres kasvas üles 5 last.

E. Liigi peetud loengud olid sisukad, huvitavad ja teaduslikult kõrgel tasemel. Ta püüdis oma rikkalikke kogemusi sihikindlalt õpilastele ja kaastöötajatele edasi anda.

19. juulil 1975. a. lakkas tuksumast professor Elmar Liigi süda. Ta on maetud Tartu Raadi kalmistule.

Professor Elmar Liik – the First Lecturer and Scientist of Animal Husbandry

Ü. Oll, M. Pomerants

Summary

Prof. Elmar Liik, a famous scientist in agriculture was born on the 4th of June 1895 in Hiiumaa. After leaving the schools at Kärdla, Haapsalu and Tartu he graduated *cum laude* from the University of Tartu in 1926. He took an interest in agriculture already when he was a little boy. Full of enthusiasm, he started to study and investigate the feeding and behaviour of farm animals. In 1927 he became a master and 1939 a doctor. At the same time he was elected as a professor in the department of animal breeding. He has published more than 100 scientific papers and books. When the Estonian Agricultural Academy was founded after World War II he was also a lecturer up to 1966. He was the next impressive phenomenon after J. Mägi in the history of Estonian animal breeding. Prof. E. Liik died on the 19th of July in 1975.